

ПІДГОТОВКА МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ ДО ОРГАНІЗАЦІЇ ДОЗВІЛЛЕВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ УЧНІВ

У дослідженні розглянуто особливості підготовки майбутніх учителів початкової школи до організації дозвіллевої діяльності учнів; проаналізовано зміст та методи практичної складової цього процесу. Акцентується увага на тому, що на сучасному етапі розвитку педагогічної науки виникла нагальна потреба в оновленні змісту підготовки майбутніх учителів до організації дозвіллевої діяльності молодших школярів у системі вищої педагогічної освіти.

Мета статті – розкрити особливості підготовки майбутніх учителів початкової школи до організації дозвіллевої діяльності учнів. **Методологічну основу дослідження** складають загально-філософські положення про особистість, розвиток її свідомості у різних видах діяльності; наукові концепції та теорії гуманістичного виховання, діяльнісного та аксіологічного підходів до формування особистості, розвитку педагогічної творчості майбутнього вчителя в контексті культурологічної парадигми освіти. **Наукова новизна** полягає у тому, що подальшого розвитку набули положення професійної підготовки майбутніх учителів початкової школи у плані організації дозвіллевої діяльності молодших школярів.

Висновки: підготовка майбутніх учителів початкової школи до організації дозвіллевої діяльності молодших школярів є складним багатоступеневим процесом, який триває протягом усього періоду навчання у вищій школі. Він включає в себе систему теоретичних відомостей, які забезпечують формування ключових понять, необхідних для ефективної організації дозвіллевої діяльності молодших школярів, а також практичну складову, у процесі якої майбутні педагоги оволодівають сучасними методами й технологіями у сфері організації дозвілля учнів. Проведене дослідження не вичерпує всіх аспектів підготовки майбутніх учителів початкової школи до організації дозвіллевої діяльності молодших школярів. Подальшого вивчення потребують питання практичного використання майбутніми педагогами набутого досвіду щодо організації дозвіллевої діяльності молодших школярів.

Ключові слова: вільний час, дозвілля, дозвіллева діяльність, дозвіллева культура, професійна підготовка.

Постановка проблеми. Гуманізація й демократизація сучасного суспільства, швидкі темпи його розвитку, стрімка розробка інноваційних технологій актуалізують проблему підготовки учнівської молоді до самостійного життя і висувають нові вимоги до організації навчально-пізнавальної і дозвіллевої діяльності школярів, які повинні у комплексі забезпечити повноцінний інтелектуальний, фізичний та духовний розвиток особистості. Адже саме дозвілля – це та сфера соціального буття, в якій особистість здійснює власний вибір, і визначається щодо культурних уподобань. Від того, якою діяльністю вона заповнена, залежить розвиток людини, реалізація її творчого потенціалу та соціальної активності. Канадський вчений Г. Сельє наголошує на тому, що кожна людина, крім навчання, роботи, повинна чимось захоплюватись, мати улюблене заняття, яке піднімає настрої, приносить задоволення та користь. Таке захоплення є найкращим відпочинком, засобом самовираження та розвитку творчого потенціалу людини [2, 150].

Реалізація поставлених завдань потребує спеціальної підготовки висококваліфікованих фахівців нового типу, які володіють цілісною технологією організації дозвіллевої діяльності молодших школярів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблема організації дозвілля школярів не є новою й досліджувалася різними вченими. Так, Н. Бабенко, А. Воловик, В. Воловик, обґрунтували теоретичні основи дозвіллевої діяльності та її технології. Структуру, функції та принципи дозвіллевої діяльності розкрито у дослідженнях В. Бочелюка, В. Петрушева, В. Піменова. Проблема організації роботи у сфері дозвілля досліджували Є. Акнаєв, Ю. Бабанський, М. Бушканець, Г. Волощенко, Т. Ковальчук, Т. Мельничук та ін. Питання формування готовності майбутнього вчителя до організації дозвіллевої діяльності учнів вивчали І. Бойчев, Ю. Бардашевська, О. Гончарук, Т. Яцула [1].

Мета статті – розкрити особливості підготовки майбутніх учителів початкової школи до організації дозвіллевої діяльності учнів.

Методологічну основу дослідження складають загально-філософські положення про особистість, розвиток її свідомості у різних видах діяльності; наукові концепції та теорії гуманістичного виховання, діяльнісного та аксіологічного підходів до формування особистості, розвитку педагогічної творчості майбутнього вчителя в контексті культурологічної парадигми освіти; методи дослідження, такі як: діалектичний, системно-структурний, методи аналізу, синтезу, узагальнення, аналогії.

Наукова новизна полягає у тому, що подальшого розвитку набули положення професійної підготовки вчителів початкової школи до організації дозвіллевої діяльності молодших школярів.

Результати дослідження. Актуальність проблеми підготовки майбутніх учителів до організації дозвіллевої діяльності молодших школярів зумовлена наступними протиріччями: між потребою суспільства в організації дозвілля дітей і недостатнім рівнем готовності педагогів до даного виду діяльності; між теоретичною підготовкою студентів у цій сфері діяльності та оволодінням ними ефективними практичними методами, формами та способами її реалізації; між традиційною системою організації дозвіллевої діяльності і сучасними інтересами та запитамі молодших школярів у сфері дозвілля. Для подолання цих суперечностей на сучасному етапі розвитку педагогічної науки виникла нагальна потреба в оновленні змісту теоретичної й методичної підготовки майбутніх учителів до організації дозвіллевої діяльності молодших школярів у системі вищої педагогічної освіти.

Так, зокрема, Т. Яцула у своєму дослідженні акцентує увагу на недостатній спрямованості педагогічної освіти на виховну взаємодію з дітьми та молоддю у сфері їх дозвілля. Науковець зазначає, що підготовка майбутніх учителів до взаємодії зі школярами у сфері дозвілля буде можлива за умови вирішення таких завдань: розробки концептуальних підходів до оновлення процесу підготовки студентів педагогічних закладів вищої освіти щодо виховної роботи у сфері дозвілля школярів; з'ясування психолого-педагогічних засад розвитку готовності студентів до організації дозвілля школярів; визначення розробки змісту та структурних компонентів культури особистісної взаємодії майбутніх учителів як базового утворення зазначеної вище готовності [3, 102].

Підготовка майбутніх учителів початкової школи до організації дозвіллевої діяльності молодших школярів, розвиток їх професійної компетентності є однією з багатограних і складних дій структурі педагогічного процесу. Від правильного визначення пріоритетності щодо спрямування майбутніх учителів початкової школи на опанування певного обсягу відповідних знань залежатиме тенденція розвитку їх умінь і навичок майбутньої професійної діяльності. Найважливіша особливість цього досить складного процесу полягає в його зв'язку зі змінами свідомості особистості, зумовленими усвідомленням відповідальності перед суспільством та перед собою за результати власної праці.

Формування готовності майбутніх учителів до організації дозвіллевої діяльності має здійснюватися як під час аудиторної роботи студентів, так і в процесі позааудиторної роботи. Зокрема, майбутні вчителі початкової школи за час навчання у закладах вищої освіти отримують базову загально-педагогічну підготовку, вивчаючи ряд нормативних курсів: історія педагогіки, основи педагогіки, дидактика, теорія і методика виховання, педагогічна майстерність та ін. Така підготовка, зокрема, збагачує майбутнього фахівця системою педагогічних знань про значення і місце дозвілля у виховній роботі з дітьми молодшого шкільного віку.

Методична підготовка майбутніх учителів початкової школи до організації дозвіллевої діяльності молодших школярів здійснюється у процесі вивчення дисципліни: «Методика організації дозвіллевої діяльності дітей» під час традиційних форм організації навчального процесу у вищій школі: лекцій, практичних занять, самостійної аудиторної та позааудиторної роботи студентів. Метою викладання навчальної дисципліни «Методика організації дозвіллевої діяльності дітей» є формування системи знань, умінь і фахових компетентностей, які дозволять студентам ефективно та доцільно з урахуванням вікових, психічних та фізіологічних особливостей організовувати дозвіллевую діяльність дітей.

Основними завданнями вивчення дисципліни «Методика організації дозвіллевої діяльності дітей» є:

– актуалізація основних знань та практичних умінь з психології, педагогіки та фізіології людини для створення інтегрованого базису розуміння психолого-педагогічних, біологічних та соціально-економічних основ дозвіллевої діяльності;

– надання інформації щодо наявності формальних та неформальних організацій та установ з організації дозвілля для створення у студентів об'єктивного усвідомлення можливості організувати дозвіллевую діяльність дітей в спеціалізованих установах та громадських об'єднаннях;

– складання системи методик та технологій організації дозвіллевої діяльності дітей з урахуванням гендерних, вікових, індивідуальних фізіологічних та психічних особливостей дітей;

– забезпечення умов для виникнення й підтримки професійного інтересу до опанування інформаційних джерел (нормативно-правових, історико-педагогічних, психолого-педагогічних, філософських, культурологічних, природничо-наукових) для створення цілісного уявлення про можливості організації дозвіллевої діяльності дітей в сучасних умовах, відповідно до типу, соціально-економічної приналежності та вимог родини, можливостей, потреб та особливостей дитини;

– мотивація до дієвого застосування набутої інформації, сформованих знань, умінь та компетентностей у практичній професійній діяльності.

Теоретичний та практичний матеріал зазначеної дисципліни систематизовано за модульним принципом. Кожен модуль містить логічно пов'язані між собою змістовні модулі, вивчення яких на

лекційних, практичних заняттях чи в процесі самостійної роботи повинно забезпечити належну підготовку майбутніх учителів початкової школи до організації дозвіллевої діяльності молодших школярів.

У процесі вивчення першого змістового модуля «Загальні та психолого-педагогічні основи дозвілля» студенти ознайомлюються з теоретичними основами дозвіллезнавства, а саме засвоюють відомості про сутність культурно-дозвіллевої діяльності, її соціально-культурну цінність; ознаки, функції, закономірності дозвілля; ознайомлюються з формами, видами та структурою дозвіллевої діяльності, принципами організації відпочинку; дізнаються про сучасні тенденції, історико-культурні та регіональні особливості організації дозвіллевої діяльності дітей; досліджують нормативно-правові документи, що регламентують дозвілля.

Другий змістовий модуль «Соціально-психологічні особливості культурно-дозвіллевого середовища» передбачає ознайомлення майбутніх учителів початкової школи з поняттям «культурно-дозвіллеве середовище» та його ознаками. Досліджуючи сучасні культурно-дозвіллеві центри та об'єднання (всукраїнські, регіональні, громадські тощо), студенти дізнаються, що культура дозвілля визначається зокрема рівнем розвитку і функціонуванням таких установ як молодіжні центри, студії та центри творчості, кінотеатри, театри, галереї, художні майстерні, музеї, спортивні клуби та майданчики, бібліотеки тощо.

Під час вивчення третього змістового модуля «Методики організації дозвіллевої діяльності дітей» у майбутніх учителів початкової школи формується уявлення про методики організації дозвіллевої діяльності дітей та особливості організації діяльності в різновікових об'єднаннях. Зокрема, ознайомлюючись з методиками організації дозвіллевої діяльності дітей відповідно до цільової аудиторії та завдань виховання, студенти дізнаються про особливості організації дозвіллевої діяльності молодших школярів в позаурочний час, зокрема з організацією змістовного дозвілля в групах продовженого дня. Також, студенти вивчають методику організації дозвіллевої діяльності в позашкільних навчально-виховних закладах та особливості організації дозвілля дітей в пришкольніх та літніх оздоровчих таборах. Особлива увага в навчальному курсі звертається на місце ігрової діяльності в структурі дозвілля молодших школярів, як одну з провідних форм організації дозвіллевої діяльності, адже в процесі гри діти пізнають навколишній світ, зміцнюють контакти між дорослими та однолітками, гра створює основу для дружніх взаємовідносин. Тому, при формуванні в майбутніх учителів початкової школи готовності до організації дозвілля молодших школярів, значна увага приділяється саме ознайомленню студентів з методикою організації та керівництва дитячими іграми.

Також, у процесі вивчення навчального курсу «Методика організації дозвіллевої діяльності дітей» студенти дізнаються про особливості організації родинного дозвілля, яке повинно бути не тільки різноманітним, змістовним, активним, але цікавим, креативним, та сприяло формуванню об'єктивної картини світу дитини, моральної культури.

Особливе місце в системі підготовки майбутніх учителів відводиться вивченню теми «Інноваційні форми організації дозвілля», адже зміни, що відбуваються в культурно-дозвіллевому середовищі, інновації, які нестримно входять у наше життя, вимагають впровадження в практику нових форм організації дозвілля дітей та молоді.

Отримані у процесі лекцій теоретичні відомості поглиблюються на практичних заняттях. Одним із найперспективніших шляхів реалізації підготовки майбутніх учителів початкової школи до організації дозвіллевої діяльності учнів є впровадження в освітній процес активних форм і методів навчання. Активні методи навчання поєднують форми індивідуального і колективного засвоєння професійно-педагогічних знань, умінь і навичок. Окрім репродуктивного рівня засвоєння основного матеріалу дисципліни студенти виконують репродуктивно-творчі та творчо-пошукові завдання. Для активізації самостійності та творчої ініціативності студентів пропонується виконання індивідуальних та колективних творчих завдань, що надає можливість майбутнім учителям удосконалювати вміння і навички організації дозвілля молодших школярів через розробку проєктів та реалізацію їх у навчально-виховному процесі під час проходження навчальних та виробничих практик в початковій школі.

Також, в процесі підготовки майбутніх учителів початкової школи до організації дозвіллевої діяльності широко використовуються наступні інноваційні методи: робота в дискусійних групах, мозкова атака, «коло ідей», рольова гра, аналіз конкретних ситуацій, обговорення проблем в мікрогрупах, метод кейсу, ігрове проєктування, імітаційні вправи, майстер-класи. Означена сфера педагогічної діяльності має суто прикладний характер, тому наголос у виборі відповідних методів навчання ставиться саме на інтерактивних, серед яких провідне місце належить навчально-педагогічній грі: ігри-вправи, ігрова дискусія, ділова гра. У процесі навчально-педагогічних ігор студенти опановують такі методи організації дозвіллевої діяльності, як керування, наставництво, підтримка, партнерство.

Для підвищення ефективності підготовки майбутніх учителів початкової школи до означеної діяльності моделюються психолого-педагогічні ситуації, завдяки яким відбувається формування системи знань, умінь і фахових компетентностей, які дозволять студентам ефективно та доцільно з урахуванням вікових, психічних та фізіологічних особливостей організовувати дозвілlevу діяльність дітей. При застосуванні таких методів студенти змушені активно здобувати, переробляти, реалізовувати навчальну інформацію, переживаючи її в уявній педагогічній ситуації як реальну. Це забезпечує значно якісніше засвоєння навчального матеріалу порівняно з традиційними способами. Використання інтерактивних методів у процесі підготовки майбутніх учителів початкової школи до організації дозвіллевої діяльності

молодших школярів сприяє розвитку не лише індивідуальних, але й групових умінь, збагачує їх емоційно-ціннісними знаннями.

Висновки. Таким чином, підготовка майбутніх учителів початкової школи до організації дозвіллевої діяльності молодших школярів є складним багатоступеневим процесом, який триває протягом усього періоду навчання у вищій школі. Він включає в себе систему теоретичних відомостей, які забезпечують формування ключових понять, необхідних для ефективної організації дозвіллевої діяльності молодших школярів, а також практичну складову, у процесі якої майбутні педагоги оволодівають сучасними методами й технологіями у сфері організації дозвілля учнів початкової школи. Проведене дослідження не вичерпує всіх аспектів підготовки майбутніх учителів початкової школи до організації дозвіллевої діяльності молодших школярів. Подальшого вивчення потребують питання практичного використання майбутніми педагогами набутого досвіду щодо організації дозвіллевої діяльності молодших школярів.

References

1. Воловик А., Воловик В. Педагогіка дозвілля: підручник. Харків: ХДАК, 1999. 332 с.
Volovyk, A. & Volovyk, V. (1999). Pedagogika dozvillia : pidruchnyk [Pedagogy leisure: textbook]. Kharkiv, Ukraine: KhDAK.
2. Петрова І. В. Дозвілля в зарубіжних країнах: навчальний посібник. Київ: Кондор, 2005. 408 с.
Petrova, I. V. (2005). Dozvillia v zarubizhnykh krainakh : navchalnyi posibnyk [Leisure in foreign countries : textbook]. Kyiv, Ukraine: Kondor.
3. Яцула Т. В. Підготовка майбутніх учителів до організації дозвілля школярів: монографія. Херсон: Айлант, 2010. 404 с.
Yatsula, T. V. (2010). Pidhotovka maibutnih uchyteliv do orhanizatsii dozvillia shkoliariv : monohrafiia [Preparing future teachers for organizing leisure activities for students : a monograph]. Kherson, Ukraine: Iylant.

Ohienko D.

ORCID: <http://orcid.org/0000-0002-4513-231X>

Ph.D. in Pedagogical Sciences, Associate Professor
Associate Professor of Department of Arts,

T. H. Shevchenko National University «Chernihiv Colehium»
(Chernihiv, Ukraine) E-mail: dana.ogienkoo@gmail.com

PREPARATION FUTURE PRIMARY SCHOOL TEACHERS FOR ORGANIZING PUPIL'S LEISURE ACTIVITIES

The purpose of the article is to reveal the peculiarities of preparing future primary school teachers to organize pupil's leisure activities. The article deals with the peculiarities of preparation of future primary school teachers for organizing leisure activities of younger students; the content and methods of the practical component of this process are analyzed. Attention is drawn to the fact that at the present stage of the development of pedagogical science there is an urgent need to update the content of preparation of future teachers for organizing pupil's leisure activities in the higher pedagogical education system. The methodological basis of the study are general philosophical provisions of the Persons, the development of her consciousness in various activities; scientific concepts and theories of humanistic education, activity and axiological approaches to the formation of personality, development of pedagogical creativity of the future teacher in the context of the cultural paradigm of education. The scientific novelty is that provision of vocational training of primary school teachers in terms of organizing leisure activities of younger students have further develop.

Conclusions: Preparing primary school teachers to organize pupil's leisure activities is a complex, multistage process that lasts throughout the period of higher education. It includes a system of theoretical information that provides the formation of key concepts necessary for the effective organization of pupil's leisure activities as well as a practical component in which future educator's master modern methods and technologies in the field of student's leisure organization. The conducted research does not exhaust all aspects of preparation of future primary school teachers for organizing pupil's leisure activities. Further studies require the preparation of future educators for the practical use of the experience of organizing leisure activities with younger students.

Keywords: free time, leisure, leisure activities, leisure culture, professional training.

Стаття надійшла до редакції 17.11.2019 р.

Рецензент: доктор педагогічних наук, професор Т. В. Дорошенко